

Asbjørn Kjønstad
Aslak Syse
Morten Kjelland (red.)

Velferdsrett

II

Barneverns- og sosialrett

6. utgave

Medforfattere:
Marion Holthe Hirst
Marianne Jenum Hotvedt
Julia Köhler-Olsen
Olav Molven
Bente Ohnstad
Mons Oppedal
Gunnbritt Søvik

GYLDENDAL

VELFERDSRETT II

ASBJØRN KJØNSTAD, ASLAK SYSE OG MORTEN KJELLAND

VELFERDSRETT II

BARNEVERN- OG SOSIALRETT

Medforfattere:

Marion Hirst

Marianne Jenum Hotvedt

Julia Köhler-Olsen

Olav Molven

Bente Ohnstad

Mons Oppedal

Gunnbritt Søvik

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2022
6. utgave, 1. opplag 2022

ISBN 978-82-05-55527-3

Omslagsdesign: Gyldendal Akademisk
Layout: Laboremus
Sats: Type-it AS, Trondheim 2022
Brødtekst: 10,5/15 pkt. Minion
Papir: Amber graphic 80 g
Trykk: Livonia Print, Latvia 2022

Alle henvendelser om boken kan rettes til
Gyldendal Akademisk
Postboks 6730 St. Olavs plass
0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk
akademisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.
Se www.gyldendal.no/miljo

Forord til 6. utgave

I denne boka tar vi opp rettslige spørsmål ved behandling av saker etter barnevernsloven, sosialtjenesteloven, helse- og omsorgstjenesteloven, forvaltningsloven, likestillings- og diskrimineringsloven, utlendingsloven og andre sentrale lover som regulerer tjenestetildelingen i barnevernstjenesten, arbeids- og velferdsforvaltningen og helse- og omsorgstjenesten.

Boka åpner med et kapittel som gir en oversikt over generelle rettsspørsmål av relevans for helsearbeidere, sosialarbeidere, barnevernspedagoger, vernepleiere, Nav-ansatte og andre som arbeider med velferdsrettslige spørsmål. Deretter kommer tre kapitler (2, 3 og 4) om saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven sammenholdt med bestemmelser i særlovgivningen, det vil si reglene om enkeltvedtak, klage og taushets- og opplysningsplikter.

I kapittel 5 tar vi opp grunnleggende familierettslige spørsmål av betydning for tjenestemottakernes rettsstilling, herunder relasjonen mellom foreldre og barn. Dette er nødvendig bakgrunnskunnskap for blant annet barnevernstjenesten, som er tema i kapittel 6. Her i *Velferdsrett II* behandles frivillige tiltak og midlertidige (akutt)vedtak. Ordinære tvangsvedtak etter barnevernsloven behandles i *Velferdsrett I*.

I kapittel 7 framstilles reglene om samtykke og samtykkekompetanse, integritetsvern og bruk av verge, i tillegg til reglene om tvangsbruk overfor personer med nedsatt samtykkekompetanse.

I kapittel 8 rettes blikket mot menneskerettighetene og andre grunnleggende rettsprinsipper, med særlig vekt på rettsstillingen til personer med nedsatt funksjonsevne. I kapittel 9 behandles rettslige spørsmål knyttet til utlendingers adgang til Norge og rettigheter i Norge. Til slutt, i kapittel 10, drøfter vi profesjons-

og arbeidsrettslige spørsmål som er særlig viktig for arbeidstakere i kommunene.

Velferdsrett II er skrevet med henblikk på høyskoleutdanningen for barneverns- og sosionomer og vernepleiere. Boka kan også være til nytte for andre studenter, i tillegg til å være et oppslagsverk for dommere, advokater, verger, etatsledere og ansatte i helse- og omsorgstjenesten, barnevernstjenesten og arbeids- og velferdsforvaltningen. De mange velferdspolitiske spørsmålene som uttrykkelig eller forutsetningsvis behandles i boka, gjør den relevant også for politikere. Boka må ses i sammenheng med *Velferdsrett I: Grunnleggende rettigheter, rettsikkerhet og tvang*. Begge bøkene foreligger i nye og ajourførte utgaver våren 2022, og ved henvisninger mellom disse to bøkene viser vi til 2022-utgavene. *Velferdsrett II* er oppdatert per 1. januar 2022 når det gjelder lovgivning, rettspraksis, forskrifter og trygdesatser.

I *Velferdsrett I* behandles de materielle reglene om rett til opplæring, arbeid, helsetjenester, omsorgstjenester og økonomiske ytelser etter folketrygdloven, pasient- og brukerrettighetsloven og sosialtjenesteloven samt reglene om tvang i barnevernsloven og psykisk helsevernloven og tvangsregler overfor rusmiddelavhengige og gravide rusmiddelbrukere.

Her i *Velferdsrett II* behandles de materielle reglene om rett til barnevernstjenester og regler og prinsipper av betydning ved behandling av saker etter velferdslovgivningen.

Asbjørn Kjønstad døde vinteren 2015, før revideringsarbeidet av forrige utgave kom i gang. Vi har funnet det riktig å videreføre arbeidet med boka ved at Morten Kjelland har gått inn som forfatter og ansvarlig for revideringen av Kjønstads tidligere kapitler, det vil si kapittel 1 og kapittel 4.

Vi to gjenlevende redaktører har delt på det redaksjonelle arbeidet. Revideringsarbeidet i bøker i velferdsrett er alltid omfattende på grunn av stor lovgivningsaktivitet, nye høyesterettsdommer og et endret internasjonalt rettskildebilde, med både EØS-rettslige og menneskerettslige forpliktelser med forrang i norsk internrett.

Boka er skrevet av ni jurister som underviser i sosialrett, barnevernsrett og andre velferdsrettslige emner ved høyskoler og universiteter, eller som arbeider i den offentlige forvaltningen. Som redaktører har undertegnede lagt vekt på at boka skal få et mest mulig enhetlig preg og et høyest mulig faglig nivå.

Professor Julia Köhler-Olsen ved OsloMet har overtatt ansvaret for kapitlet om barnevernsrett og har også skrevet avsnittene om tvangstiltak i barnevernet i *Velferdsrett I* kapittel 10.

Vi vil takke våre medforfattere for stor innsats for å sikre en høy faglig kvalitet. Videre vil vi takke følgende personer for kommentering og kvalitetssikring: professor Vibeke Blaker Strand, Universitetet i Oslo (kap. 1), førsteamanuensis Merete Havre, OsloMet og førsteamanuensis Anne Kjersti Befring, Universitetet i Oslo (kap. 4), professor Tone Linn Wærstad, Universitetet i Oslo (kap. 5) og seniorrådgiver Øyvind Dybvik Øyen, Utlendingsnemnda (kap. 9).

Til slutt retter vi en særlig takk til Gyldendal Akademisk ved forlagsredaktør Espen By Marhaug og tekstkonsulent Kristin Preus for konstruktivt, fleksibelt og profesjonelt arbeid og samarbeid.

Oslo, 11. mars 2022

Aslak Syse   Morten Kjelland

Innholdsoversikt

KAPITTEL 1

Velferdsretten og dens plass i rettssystemet 25

Morten Kjelland

KAPITTEL 2

Saksbehandlingen i første instans 71

Mons Oppedal

KAPITTEL 3

Klage over tildelingsvedtak 119

Aslak Syse

KAPITTEL 4

Taushetsplikt og opplysningsplikt 159

Morten Kjelland

KAPITTEL 5

Familierett – særlig om rettsforholdet mellom foreldre og barn 219

Olav Molven

KAPITTEL 6

Barnevernsrett – hjelpetiltak og akuttiltak 267

Julia Köhler-Olsen

KAPITTEL 7

Kognitiv funksjonssvikt – samtykke, vergemål og tvang 329

Aslak Syse

KAPITTEL 8

Menneskerettigheter og diskrimineringsvern 387

Marianne Jenum Hotvedt

KAPITTEL 9

Utlendingsrett – særlig om oppholdsgrunnlag og integrering . 457

Gunnbritt Søvik

KAPITTEL 10

Profesjonsutøvelse – roller, rettigheter og plikter 509

Bente Ohnstad og Marion Hirst

Litteratur, registre mv. 547

Innhold

KAPITTEL 1

Velferdsretten og dens plass i rettssystemet	25
1.1 Innledning	25
1.1.1 Faget velferdsrett	25
1.1.2 Sosialrettens vekst og fall – og dens gjenoppstandelse	26
1.1.3 Velferdsstatens tjenere	27
1.1.4 Plan for framstillingen	28
1.2 Oversikt over rettssystemet	29
1.2.1 Det norske rettssystemet	29
1.2.2 Offentlig rett	31
1.2.3 Privatrett	31
1.2.4 Internasjonal rett	32
1.3 Statsforfatningsrett	33
1.3.1 Innledning	33
1.3.2 Grunnlovsbestemmelser av særlig betydning for velferdsretten	33
1.3.3 Særlig om vern av trygderettigheter	36
1.4 Forvaltningsrett	38
1.4.1 Alminnelig og spesiell forvaltningsrett	38
1.4.2 Statlig og kommunal forvaltning	39
1.5 Strafferett	40
1.5.1 Innledning	40
1.5.2 Vilkår for straff	41
1.5.3 Vernet av integritet	42
1.5.4 Straffereaksjoner, påtalemyndigheten og politiet	43
1.6 Prosessrett	44
1.6.1 Innledning	44
1.6.2 Søksmålsformer og prosessforutsetninger	45
1.6.3 Domstolenes kontroll med forvaltningsvedtak	46
1.6.4 Særlig om behandling av tvangssaker	47
1.7 Personrett	48

1.8	Familierett	49
1.9	Arverett	51
1.9.1	Innledning	51
1.9.2	Slektsarv og annen lovbestemt arv (legalarv)	52
1.9.3	Testamentsarv	53
1.10	Formuerett	54
1.10.1	Erstatningsrett	54
1.10.2	Kontraktsrett	56
1.11	Internasjonal rett	57
1.11.1	Folkerett	57
1.11.2	Menneskerettigheter	58
1.11.3	EU/EØS-rett	59
1.11.4	Andre lands rett	61
1.11.5	Interlegal rett	62
1.12	Juridisk metode	62
1.12.1	Tre grunnbegreper	62
1.12.2	Lovtolkning og legalitetsprinsippet	64
1.12.3	Reelle hensyn	65
1.12.4	Frirettslig tenkning og skjønn kontra legalistisk tenkning og regelanvendelse	66
1.12.5	Relasjonen mellom juridiske og ikke-juridiske fag	67

KAPITTEL 2

	Saksbehandlingen i første instans	71
2.1	Innledning	71
2.1.1	Om emnet	71
2.1.2	Hvorfor bør sosialarbeidere kjenne saksbehandlingsreglene?	72
2.1.3	Nærmere om hensynene bak saksbehandlingsreglene	73
2.1.4	Rettskildebildet	74
2.1.5	Opplegg for den videre framstillingen	75
2.2	Generelle forhold ved forvaltningsloven	75
2.2.1	Forvaltningslovens anvendelsesområde	75
2.2.2	Noen viktige utgangspunkter for lovanvendelsen	76
2.2.3	Viktige begreper som er definert i forvaltningsloven	77
2.3	Saksbehandlingsbestemmelser i forvaltningslovens kapittel II og III	80
2.3.1	Innledning	80
2.3.2	Bestemmelser om ugildhet (inhabilitet)	80
2.3.3	Veilednings- og informasjonsplikt	81
2.3.4	Nedtegning og lagring av opplysninger	83
2.3.5	Rett til å bruke advokat eller fullmektig	84
2.3.6	Taushetsplikt	85
2.3.7	Pålegg knyttet til innhenting av opplysninger	85
2.3.8	Krav til hurtighet	85
2.4	Hva er enkeltvedtak?	86

2.4.1	Innledning	86
2.4.2	Nærmere om definisjonen av enkeltvedtak	86
2.4.3	Noen utvidelser av begrepet enkeltvedtak	88
2.4.4	Kasuistikk	88
2.4.4.1	Innledning	88
2.4.4.2	Beslutninger om tildeling av tjenester	88
2.4.4.3	Beslutninger under opphold på institusjon	91
2.5	Saksforberedelse av enkeltvedtak	92
2.5.1	Innledning	92
2.5.2	Utredningsplikten	93
2.5.3	Varslingsplikter	94
2.5.4	Partens rett til innsyn i sakens dokumenter	95
2.5.4.1	Hovedprinsipper	95
2.5.4.2	Dokumenter utarbeidet for den interne saksforberedelsen	96
2.5.4.3	Opplysninger som det er utilrådelig at parten får kjennskap til	97
2.5.4.4	Opplysninger om andre personers helseforhold mv.	98
2.5.4.5	Gjennomføring av dokumentinnsyn	99
2.5.5	Innsynsrett etter personopplysningsloven	100
2.5.6	Innsynsrett på ulovfestet grunnlag	101
2.5.7	Innsynsrett ut fra klienters og pasienters krav på medvirkning	102
2.5.8	Offentleglova	103
2.5.9	Avsluttende vurdering av innsynsretten	104
2.6	Vedtak, begrunnelse og underretning	104
2.6.1	Innledning	104
2.6.2	Vedtaket	105
2.6.3	Begrunnelsen	105
2.6.4	Underretningsplikten	107
2.7	Saksområder der forvaltningslovens kapitler IV og V ikke gjelder	107
2.7.1	Problemstilling	107
2.7.2	Regler som kan kompensere for bortfallet av fvl. kap. IV og V	108
2.7.3	Vurdering	111
2.8	Om arbeidet med ny forvaltningslov	112
2.8.1	Hovedtrekk i arbeidet	112
2.8.2	Lovforslagets betydning for saksbehandlingen i første instans	113
2.9	Avslutning	115

KAPITTEL 3

	Klage over tildelingsvedtak	119
3.1	Innledning	119
3.1.1	Begrepet klage	119
3.1.2	Ombudsordninger	120
3.1.3	Domstolskontroll	121
3.1.4	Plan for framstillingen videre	122
3.2	Forvaltningslovens regler om klage	123
3.2.1	Om enkeltvedtak og klagemuligheter	123

3.2.2	Hvem har klagerett?	125
3.2.3	Bruk av fullmektig eller representant. Kostnadsdekning	126
3.2.4	Hva er rett klageinstans?	127
3.2.5	Klagefrist	128
3.2.6	Klagens adressat, form og innhold	128
3.2.7	Saksforberedelsen i klagesak	129
3.2.8	Hovedprinsippene om klageinstansens kompetanse	131
3.2.9	Begrensninger i klageinstansens kompetanse	132
3.2.10	Oppsettende virkning og utsatt iverksetting	133
3.2.11	Faktiske handlinger og beslutninger som ikke kan påklages	134
3.2.12	Underinstansen er pliktig til å følge klageorganets vedtak	134
3.3	Helselovgivningen	135
3.3.1	Pasient- og brukerrettighetsloven	135
3.3.1.1	Innledning	135
3.3.1.2	Hva som kan påklages, klageinstans og klagefrist	135
3.3.1.3	Klageinstansens kompetanse	136
3.3.1.4	Klageorganets vedtak	137
3.3.2	Helse- og omsorgstjenesteloven	138
3.3.2.1	Innledning	138
3.3.2.2	Klage over bruk av tvang og makt overfor personer med utviklingshemming	138
3.3.2.3	Tvangstiltak overfor rusmiddelavhengige	139
3.3.3	Helsepersonelloven	141
3.3.4	Psykisk helsevernloven	142
3.3.5	Pasientskadeloven	143
3.3.6	Særlige klageordninger i den helserettslige spesiallovgivningen	144
3.3.7	Helseklage	144
3.3.8	Pasient- og brukerombudsordningen	145
3.4	Sosialtjenesteloven	146
3.4.1	Innledning	146
3.4.2	Statsforvalterens overprøvningskompetanse	147
3.5	Utlendingsloven	148
3.5.1	Innledning	148
3.5.2	Klagesaksbehandling i UNE	149
3.5.3	Fritt rettsråd i samband med søknad og klagesaksbehandling	150
3.6	Folketrygdloven og andre lover som forvaltes av Nav	151
3.7	Barnehageloven og opplæringsloven	152
3.7.1	Barnehageloven	152
3.7.2	Opplæringsloven	154
3.8	Avsluttende vurderinger	155
KAPITTEL 4		
Taushetsplikt og opplysningsplikt		159
4.1	Innledning	159
4.1.1	Tema og struktur	159

4.1.2	Sentrale begreper	160
4.1.3	Grunnleggende hensyn	162
4.1.4	Individnivå og systemnivå	165
4.1.5	Personvernforordningen (PVF)	166
4.2	Taushetsplikt	167
4.2.1	Oversikt over rettsgrunnlag og hovedspørsmål	167
4.2.2	Personkretsen («hvem»)	171
4.2.3	Opplysningenes karakter («hva»)	172
4.2.4	Opplysningenes kontekst («hvor»)	174
4.2.5	Måter å ivareta taushetsplikten på («hvordan»)	176
4.2.6	Taushetspliktens varighet («når»)	177
4.2.7	Om innhenting og oppbevaring av opplysninger	178
4.3	Opplysningsrett	179
4.3.1	Innledning	179
4.3.2	Samtykke	180
4.3.2.1	Generelt	180
4.3.2.2	Informert samtykke. Tolkning	180
4.3.2.3	Barn og ungdoms samtykkekompetanse	182
4.3.3	Opplysningenes formål og karakter	183
4.3.3.1	Avidentifiserte opplysninger	183
4.3.3.2	Formålsbenyttede opplysninger	184
4.3.3.3	Forholdsmessighetsvurderinger: skadeforebygging mv.	184
4.3.4	Enkelte andre regler om opplysningsrett	186
4.3.5	Nærmere om to utvalgte persongrupper	188
4.3.5.1	Sakkyndige	188
4.3.5.2	Forskere	189
4.4	Opplysnings- og meldeplikter	190
4.4.1	Innledning	190
4.4.2	Oversikt over avgivere og mottakere av opplysninger	190
4.4.3	Kommunikasjonsplikt overfor barnevernstjenesten	191
4.4.4	Kommunikasjonsplikt til helse- og omsorgstjenesten	196
4.4.5	Kommunikasjonsplikt overfor tilsynsmyndighetene	197
4.4.6	Kommunikasjonsplikt overfor trygdemyndighetene (Nav)	198
4.4.7	Kommunikasjonsplikt overfor Helsedirektoratet i smittevernsaker	200
4.5	Informasjonsutveksling innen og mellom forvaltningsorganer	200
4.5.1	Intern kommunikasjon	201
4.5.2	Ekstern kommunikasjon	203
4.6	Vitneplikt	206
4.6.1	Utgangspunkter	206
4.6.2	To hovedgrupper av unntak	207
4.6.2.1	Bevisforbud	207
4.6.2.2	Bevisfritak	211
4.6.3	Kort om forholdet til samtykkereglene	212
4.7	Sanksjoner ved pliktbrudd	213
4.8	Refleksjoner	214

KAPITTEL 5

Familierett – særlig om rettsforholdet mellom foreldre og barn

	219
5.1 Familier og familierett	219
5.1.1 Begrepsbruk	219
5.1.2 Familiene i tall	220
5.1.3 Familien i samfunnet og i lovgivningen	221
5.1.4 Hva omfattes av framstillingen av familieretten?	222
5.2 Inngåelse av ekteskap	222
5.3 Rettsvirkninger av ekteskap og samboerforhold	223
5.3.1 Oversikt	223
5.3.2 Forsørgerplikt	224
5.3.3 Representasjonsrett	224
5.3.4 Formuesordningen	225
5.3.5 Hvem eier hvilke eiendeler?	225
5.3.6 Retten til å råde over midlene	226
5.3.7 Ansvar for gjeld	227
5.4 Rettsforholdet mellom foreldre og barn	228
5.4.1 Oversikt	228
5.4.2 Mor, far og medmor	228
5.4.3 Foreldrenes rettigheter og plikter overfor barna	230
5.4.4 Foreldreansvar	230
5.4.5 Vergemål	231
5.4.6 Omsorg	232
5.4.7 «Bor fast sammen med»	232
5.4.8 Samvær	233
5.4.9 Uenighet mellom foreldrene	234
5.4.10 Barns rettigheter	235
5.4.11 Ansvar for skadevoldende handlinger	237
5.5 Separasjon og skilsmisse	238
5.5.1 Behandling av saker om separasjon og skilsmisse	238
5.5.2 Separasjon	238
5.5.3 Skilsmisse	239
5.6 Rettsvirkninger for ektefellene/samboerne av separasjon, skilsmisse og oppløsning av samliv	240
5.6.1 Oversikt	240
5.6.2 Deling av verdien ved felleseie	241
5.6.3 Fordeling av gjenstandene ved felleseie	242
5.6.4 Fordeling av formue og gjenstander ved særeie	243
5.6.5 Avtaler mellom ektefeller	244
5.6.6 Fordeling av formue og gjenstander ved oppløsning av samboerforhold	244
5.6.7 Bidragsplikt til tidligere ektefelle	245
5.6.8 Midlertidige avgjørelser	246

5.7	Rettsforholdet mellom foreldre og barn ved separasjon, skilsmisse og annet samlivsbrudd	247
5.7.1	Oversikt	247
5.7.2	Foreldreansvar og hvem barnet skal bo hos	248
5.7.3	Samværsrett	251
5.7.4	Framgangsmåte ved sak om foreldreansvaret, hvor barnet skal bo, og samværs spørsmål	254
5.7.5	Foreløpig avgjørelse	255
5.7.6	Retten til å få opplysninger om barnet	256
5.7.7	Bidragsplikt	257
5.7.8	Barnebortføring	258
5.8	Adopsjon	259
5.9	Forslag til ny barnelov	262

KAPITTEL 6

	Barnevernsrett – hjelpetiltak og akuttiltak	267
6.1	Innledning	267
6.1.1	Den nye barnevernsloven	267
6.1.2	Om barnevernet som velferdstjeneste	269
6.1.3	Rettsikkerhet og forsvarlighet i barnevern	270
6.1.4	Menneskerettigheter av betydning i barnevern	271
6.1.4.1	Barnets og foreldrenes rett til privatliv og familieliv	271
6.1.4.2	Barnets rett til utvikling og vern om sin personlige integritet	274
6.1.4.3	Menneskerettslige krav til barnevernets saksbehandling	275
6.1.5	Barnevernets organisering og ansvarsfordeling	277
6.2	Prinsipper for barnevernets arbeid	280
6.2.1	Innledning	280
6.2.2	Barnets beste	281
6.2.3	Barnets rett til medvirkning	282
6.2.4	Det biologiske prinsipp og retten til familieliv	284
6.2.5	Det minste inngreps prinsipp	286
6.3	Lovens formål og virkeområde	286
6.3.1	Lovens formål	286
6.3.2	Lovens virkeområde	287
6.4	Lovens hjelpetiltak	290
6.4.1	Innledning	290
6.4.2	Frivillige hjelpetiltak	291
6.4.2.1	Vilkår for frivillige hjelpetiltak	291
6.4.2.2	Hvilke hjelpetiltak skal iverksettes?	291
6.4.2.3	Anvendelsesområde for frivillige hjelpetiltak	294
6.4.2.4	Fosterhjem og barnevernsinstitusjon som frivillige hjelpetiltak	295
6.4.2.5	Hjelpetiltak til ungdom over 18 år	296
6.4.3	Pålegg om hjelpetiltak	297
6.4.4	Foreldrestøttende hjelpetiltak uten barnets samtykke	300
6.4.5	Undersøkelse og behandling av barnet	301

6.4.6	Oppfølging av hjelpetiltak	301
6.5	Akuttiltak	302
6.5.1	Innledning	302
6.5.2	Oversikt over situasjoner som krever akuttiltak, og tilhørende hjemler for akuttvedtak	304
6.5.2.1	Barnet er uten omsorg – akutt behov for hjelpetiltak	304
6.5.2.2	Barnet kan bli vesentlig skadelidende – akutt behov for midlertidig omsorgsovertakelse	304
6.5.2.3	Barnet bor frivillig utenfor hjemmet – midlertidig forbud mot å flytte hjem igjen	308
6.5.2.4	Barnet viser alvorlige atferdsvansker, og det er fare for at barnet blir vesentlig skadelidende – akutt behov for plassering i atferdsinstitusjon	309
6.5.2.5	Barnet kan være utsatt for menneskehandel – akutt behov for plassering i barnevernsinstitusjon	310
6.5.3	Godkjenning av midlertidige vedtak	311
6.6	Saksbehandlingen i barnevernssaker	312
6.6.1	Innledning	312
6.6.2	Særtrekk ved barnevernets saksbehandling	313
6.6.3	Klage på vedtak om hjelpetiltak	317
6.6.3.1	Hvilke vedtak kan påklages?	317
6.6.3.2	Partsrettigheter og saksbehandlingsregler	318
6.6.3.3	Klageregler ved tvangssaker etter barnevernsloven	322
6.6.3.4	Andre klagesaker etter barnevernsloven	324
6.7	Avslutning	324

KAPITTEL 7

Kognitiv funksjonssvikt – samtykke, vergemål og tvang .. 329

7.1	Innledning	329
7.1.1	Selvbestemmelse, vergemål og tvang	329
7.1.2	Framstillingen videre	331
7.2	Selvbestemmelsesrett, personlig integritet og likeverd	331
7.2.1	Overordnede verdier	331
7.2.2	Hensyn som taler for og mot full selvbestemmelsesrett. Paternalisme	335
7.2.3	Rettsutviklingen medfører økt vektlegging av selvbestemmelsesretten	337
7.3	Krav til et gyldig samtykke	339
7.3.1	Grunnleggende prinsipper og sentrale begreper	339
7.3.2	Nærmere om gyldighetsvurderingen	344
7.3.3	Grensen mellom samtykke og tvang i omsorgssituasjoner	345
7.4	Vergemål	347
7.4.1	Innledning	347
7.4.2	Nærmere om vergemålsloven og vergemålsreformen	348
7.4.2.1	Innledning	348
7.4.2.2	Organiseringen av vergemålsordningen	349

7.4.2.3	Likheter med og forskjeller fra (den tidligere) hjelpevergeordningen	351
7.4.2.4	Omfanget av vergemålet	352
7.4.2.5	Vergens oppgaver og kompetanse	353
7.4.2.6	Hvem kan oppnevnes som verge?	353
7.4.2.7	Avsluttende om vergemålsloven	354
7.4.3	Er vergemålsloven i strid med KFR?	356
7.5	Bruk av tvang og makt i tjenesteyting overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming	359
7.5.1	Innledning	359
7.5.2	Avgrensning av personkrets og virkeområde	360
7.5.3	Materielle vilkår for bruk av tvang og makt	362
7.5.4	Prosessuelle regler for vedtak om bruk av tvang og makt	363
7.5.5	Oppfølging av og tilsyn med bruk av tvang og makt	365
7.6	Helsehjelp til pasienter uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelpen mv.	366
7.6.1	Innledning	366
7.6.2	Avgrensning av personkrets og virkeområde	367
7.6.3	Vilkår for vedtak om bruk av tvungen helsehjelp	369
7.6.4	Saksbehandlingsregler og fattning av vedtak	370
7.7	Andre viktige regler overfor personer med nedsatt samtykkekompetanse	374
7.7.1	Innledning	374
7.7.2	Lovregler til vern for personer uten samtykkekompetanse	374
7.7.3	Strafferettslige særreaksjoner	376
7.8	Økt selvbestemmelsesrett gjennom beslutningsstøtte	379
7.9	Avsluttende vurderinger	381

KAPITTEL 8

	Menneskerettigheter og diskrimineringsvern	387
8.1	Velferdsrett, menneskerettigheter og diskrimineringsvern	387
8.2	Menneskerettighetenes utvikling og oppbygning	389
8.3	Menneskerettighetenes stilling i norsk rett	392
8.4	Sentrale menneskerettskonvensjoner	395
8.4.1	Oversikt	395
8.4.2	Den europeiske menneskerettskonvensjon	396
8.4.3	FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter	398
8.4.4	FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter ..	400
8.4.5	FNs barnekonvensjon	401
8.4.6	FNs kvinnediskrimineringskonvensjon	402
8.4.7	FNs rasediskrimineringskonvensjon	404
8.4.8	FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne	405
8.4.9	FNs torturkonvensjon	407

8.4.10 Den europeiske sosialpakten	409
8.5 Diskrimineringsvernet etter menneskerettskonvensjonene	410
8.5.1 Likhet, likeverd og diskrimineringsvern	410
8.5.2 Diskrimineringsforbudene i generelle menneskerettskonvensjoner ..	411
8.5.3 Konvensjonsvernet mot diskriminering på grunn av funksjonsnedsettelse	415
8.6 Diskrimineringsvernet i EU og EØS	419
8.6.1 Innledende om EU- og EØS-retten	419
8.6.2 Nærmere om EU/EØS-rettslig diskrimineringsvern	419
8.6.3 Praksis om kjønnsdiskriminering	421
8.6.4 Praksis om aldersdiskriminering	422
8.6.5 Praksis om diskriminering på grunn av funksjonsnedsettelse	423
8.7 Norsk diskrimineringslovgivning	424
8.7.1 Velferdslovgivningen som menneskerettsgaranti og vern mot diskriminering	424
8.7.2 Diskrimineringsvernet i Grunnloven	426
8.7.3 Utviklingen av diskrimineringslovgivningen	427
8.7.4 Diskrimineringsforbudet og øvrige regler til vern mot diskriminering .	431
8.7.5 Nærmere om praktiseringen av diskrimineringsvernet	435
8.8 Særlig om vernet mot diskriminering på grunn av funksjonsnedsettelse	439
8.8.1 Innledning	439
8.8.2 Funksjonsnedsettelse	440
8.8.3 Diskrimineringsforbudet i møte med velferdsretten	442
8.8.4 Universell utforming	446
8.8.5 Individuell tilrettelegging	450

KAPITTEL 9

Utlendingsrett – særlig om oppholdsgrunnlag og integrering	457
9.1 Innledning	457
9.1.1 Noen hovedtendenser i innvandringen til Norge	457
9.1.2 Grunnbegreper, prinsipper og utgangspunkter	459
9.1.3 Utlendingspolitikken og utlendingsmyndighetene	461
9.1.4 UDI, UNE, politiet og utenriksstasjonene	464
9.1.5 Oversikt over den videre framstillingen	465
9.2 Oversikt over grunnlagene for opphold i Norge	465
9.3 Visum og oppholdstillatelse	466
9.3.1 Visum	466
9.3.2 Oppholdstillatelse i forbindelse med arbeid	468
9.3.3 Familieinnvandring	470
9.4 Søknader om beskyttelse (asyl)	472
9.4.1 Gangen i en asylsak	472
9.4.2 Oppholdstillatelse som flyktning (asylstatus)	474

9.4.3	Opphold på humanitært grunnlag	481
9.4.4	Enslige mindreårige asylsøkere	486
9.5	Noen «enkeltgrupper»	490
9.5.1	Overføringsflyktninger	490
9.5.2	Kollektiv beskyttelse	491
9.6	Rettigheter og plikter for utlendinger i Norge	492
9.6.1	Innledning	492
9.6.2	Introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (integreringsloven)	492
9.6.3	Andre rettigheter	497
9.6.4	Utlendinger uten lovlig opphold	501
9.7	Oppsummering og vurderinger	504

KAPITTEL 10

	Profesjonsutøvelse – roller, rettigheter og plikter	509
10.1	Innledning	509
10.2	Kommunen som arbeidsgiver	511
10.3	Nærmere om arbeidsgiveransvaret, herunder arbeidsgivers instruksjonsmyndighet	514
10.4	Arbeidstakerrollen	516
10.4.1	Innledning	516
10.4.2	Arbeidsgivers rett til å be om og å vektlegge opplysninger ved utlysning av og ansettelse i stilling	516
10.4.3	Ansettelsen	519
10.4.4	Tjenesteavtalen (arbeidsavtalen)	520
10.4.5	Formelle krav til tjenesteavtalen	520
10.5	Rettigheter og plikter tilknyttet arbeidsforholdet	521
10.5.1	Arbeidstid	521
10.5.2	Helse, miljø og sikkerhet	522
10.5.3	Ferieloven	524
10.5.4	Adgang til bierverv	526
10.5.5	Om lojalitetsplikt og kontrolltiltak i virksomheten	526
10.5.6	Om verdien av å være uenig og retten til varsling	528
10.5.7	Budsjettdisiplin	530
10.5.8	Oppsigelsesvern	531
10.6	Rollen som saksbehandler i den kommunale velferdsforvaltningen	533
10.6.1	Oversikt	533
10.6.2	Retten og plikten til å utøve skjønn	535
10.6.3	Generelt om myndighetsutøvelse og faktiske handlinger	536
10.7	Profesjonenes rolle i velferdsstaten	539
10.7.1	Innledning	539
10.7.2	Særlige profesjonsplikter – lovgivning	539
10.7.3	Profesjonsrollen i den kommunale velferdsforvaltningen – etiske normer	540

10.7.4 Profesjonsutøvelse og rettssikkerhet	543
10.8 Oppsummering	544
Litteratur, registre mv.	547
Lovforkortelser	547
Andre forkortelser	549
Litteratur	551
Lovforarbeider	560
Odelstingsproposisjoner og lovproposisjoner	561
Innstillinger til Odelstinget og andre lovinnstillinger	565
Stortingsmeldinger	566
Stortingsproposisjoner	566
Høringsnotater	566
Rundskriv fra departementer og direktorater	567
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet	567
Helse- og omsorgsdepartementet	567
Helsedirektoratet	567
Justis- og beredskapsdepartementet	568
Lovregister	569
Konvensjonsregister	582
Domsregister	589
Stikkord	595
Om forfatterne	601